

5.000.000.000.000 čikov

5 bilijonov čikov

STRATEGIJA ZA PLAŽE BREZ CIGARETNIH OGORKOV

Zakaj in kako omejiti cigaretne ogorke na plažah v Sloveniji

STRATEGIJA ZA PLAŽE BREZ CIGARETNIH OGORKOV

Zakaj in kako omejiti cigaretne ogorke na plažah v Sloveniji

Težava ni v novih idejah, ampak v tem, kako ubežati starim.

J. M. Keynes

Kazalo

- Uvod
- Zakaj so cigarete in cigaretne ogorki na plažah problem?
- Omejitev kajenja v Sloveniji
- Kako lahko občina doseže prepoved kajenja na plaži
- Omejitev kajenja na plažah v tujini
- Raziskava o tem, kako so ljudje sprejeli omejitve kajenja
- Kreativnost pri omejevanju cigaretne ogorkov na plažah
- Ključni ukrepi pri vzpostavitvi plaže brez cigaretne ogorkov

Uvod

Plaže brez cigaretne ogorkov, (angleško cigarette-free beaches ali smoke-free beaches) so plaže, kjer je omejeno ali prepovedano kajenje. Zakaj take plaže, kako funkcionirajo in kako se tega lotiti tudi pri nas, vse to je namen tega dokumenta. Vedno več skupnosti po svetu se odloča za plaže, kjer je kajenje omejeno ali prepovedano. Gre za svetovni trend in hkrati za nujen trajnostni korak. Prepričani smo, da je pomembno, da se omejevanja cigaret in cigaretne ogorkov lotimo tudi na slovenskih plažah.

Zakaj so cigarete in cigaretne ogorki na plažah problem?

Težav s cigaretami in cigaretne ogorki na plažah je več.

Cigaretne ogorki so najštevilčnejši odpadki na plažah sveta in v naravi na splošno. Pet bilijonov cigaretne ogorkov vsako leto pristane v naravi. Za boljšo predstavbo, to je, povedano drugače, 5 milijonov milijonov oziroma 5 000 000 000 000. Slovenija tu ni nikakršna izjema. Cigaretne ogorki so odpadki številka ena na slovenski morski obali, kar je očitno tudi na čistilni akciji in monitoringu Čista obala, ki ju prostovoljci vsako leto izvajajo na obalah slovenskega morja. Tako je bilo na dogodku 17. septembra 2022 kot vsako leto pobranih največ cigaretne ogorkov in skupaj jih je bilo kar za kar 84 % vseh pobranih smeti tisti dan. Leto poprej, 18. septembra 2021, je bil delež pobranih cigaretne ogorkov 71 %, kar je konkretno pomenilo 17.222 posamičnih ogorkov.

Glavna sestavina cigaretne ogorkov je plastika, natančneje celulozni acetat. Poleg tega so v ogorkih še nikotin, težke kovine in več kot 7000 kemikalij, od katerih jih je vsaj 250 dokazano škodljivih za zdravje ljudi¹. Ogorki v morju razpadejo v mikroplastiko in **dokazano**

1 Vir: <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-NMH-PND-19.1>

škodujejo morskemu ekosistemu. (kar je bilo med drugim dokazano v študiji škodljivosti ogorkov za morske in sladkovodne ribe² in v študiji škodljivih vplivov cigaretnih ogorkov na rast nekaterih vrst trav in detelje³).

Cigaretni ogorki so lahko vzrok požarov v naravi. Ocene, za koliko požarov v naravi sta v Sloveniji kriva kajenje in odmetavanje ogorkov, nimamo, lahko pa si pomagamo s tujimi podatki. Ogorki naj bi bili krivi za 7 % požarov v naravi v Avstraliji in 11 % v Kanadi.

Pasivno kajenje, četudi v odprtih prostorih, je škodljivo. Varne meje vdihavanja cigaretnega dima ni, zato je, zlasti za najmlajše, pasivno kajenje škodljivo, ne glede na prostor. Znanstvene študije dokazujejo⁴, da je pasivno kajenje, četudi zunaj, za posameznike škodljivo in jih izpostavlja rakotvornim snovem. V znanstveni raziskavi o izpostavljenosti tobačnemu dimu na plažah, na katerih obiskovalci kadijo, beležijo zvišane ravni drobnih delcev, ki presegajo priporočene standarde, zato avtorji raziskave priporočajo uvedbo prepovedi kajenja na plažah⁵ (229).

Omejitev kajenja v Sloveniji

Leta 2007 smo v Sloveniji uveljavili prepoved kajenja v vseh zaprtih javnih in delovnih prostorih, leta 2017 pa je bila dodana še popolna prepoved uporabe povezanih izdelkov (elektronskih cigaret in tobačnih izdelkov, v katerih se tobak segreva) v teh prostorih ter popolna prepoved kajenja in uporabe povezanih izdelkov v vseh vozilih v navzočnosti oseb, mlajših od 18 let. Ministrstvo za zdravje je letos pripravilo osnutek novele zakona o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov, ki med drugim odpravlja kadičnice v javnih prostorih, posega pa tudi v nakup tobačnih izdelkov in v elektronske cigarete. Z omejevanjem kajenja na plažah in drugih zunanjih javnih površinah se novela ne ukvarja. Omejitev ali prepoved kajenja na plažah je kljub temu mogoče doseči na občinski ravni.

Kako lahko občine dosežejo prepoved kajenja na plaži

Slovenske občine so pristojne za ravnanje s komunalnimi odpadki in tega se na svojem območju lotevajo z javnimi službami. Občine so pristojne tudi za prostorsko načrtovanje, skrb za varstvo zraka, tal, vodnih virov, za varstvo pred hrupom, za zbiranje in odlaganje odpadkov in opravljanje drugih dejavnosti varstva okolja, gradnjo, vzdrževanje in urejanje lokalnih javnih cest, javnih poti, rekreacijskih in drugih javnih površin. V skladu z zakonom občina ureja občinski promet in ter opravlja naloge občinskega redarstva in ureja lokalne zadeve javnega pomena na podlagi 21. člena Zakona o lokalni samoupravi (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO307>).

2 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3088407/>

3 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0147651319307481?via%3Dihub>

4 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3404659/>

5 Kungskulniti N, Charoenca N, Mock J, Hamann SL. Secondhand smoke point-source exposures assessed by particulate matter at two popular public beaches in Thailand. *J Public Health (Oxf)*. 2018 Sep 1; 40(3): 527–32. doi:10.1093/pubmed/fox112.

V okviru svojih pristojnosti sprejema občina splošne akte v obliki odlokov in drugih občinskih aktov, s katerimi uredi pravice in obveznosti subjektov. Občina ima pravico omejiti ali povsem prepovedati določene dejavnosti z namenom varstva javnega interesa ali zdravja, v kolikor zasleduje splošno načelo sorazmernosti in ne posega prekomerno v pravice ljudi. V ta kontekst spada tudi prepoved kajenja na določenem območju ali omejitvev območja, na katerem je možno kaditi.

Omejitev kajenja na plažah v tujini

Seznam tujih plaž, na katerih kjer so uvedli delno ali popolno prepoved kajenja, je dolg. V Italiji, Španiji, na Portugalskem, v Franciji in Monaku, pa tudi v Mehiki, Združenih državah Amerike, v Avstraliji, na Novi Zelandiji in Japonskem so se odločili za plaže brez cigaretnih ogorkov. Ukrepa se posamezne države, mestne oblasti in upravniki plaž lotevajo zelo različno, vsem pa je skupno eno – zavedanje o škodljivosti onesnaževanja morja s plastiko in škodljivimi kemikalijami.

Morda najbolj znan primer prepovedi kajenja na plažah je Španija, natančneje Barcelona. Kajenje je z odlokom prepovedano na vseh desetih plažah v Barceloni, prepovedano pa je tudi v nekaterih drugih predelih Španije (Katalonija, Andaluzija, Murcia, Galicija). Globa za kajenje na plaži v Barceloni znaša 30 evrov. Prva plaža s prepovedjo kajenja je bila v Španiji razglašena leta 2006, število pa je do leta 2021 naraslo na 525, kar je skupno 17,5 % vseh španskih plaž. Za večino teh plaž je bila prepoved doslej pretežno prostovoljna, brez uvedenih glob. Nov ekološki zakon bo to spremenil. Vključuje klavzulo, ki daje pooblastilo lokalnim svetom, da izrečejo globe do 2000 evrov za kajenje na plažah. Čeprav ne gre za celovit ukrep, ki bi prepovedoval kajenje po vseh španskih plažah, ta ključni korak odpira vrata lokalnim svetom, ki urejajo prepoved kajenja ob morju.

Na Portugalskem so maja 2023 sprejeli nov obsežen državni zakon, ki močno omejuje kajenje tudi na zunanjih javnih površinah. Implementacija zakonodaje je v rokah lokalnih oblasti ali koncesionarjev plaž. Prepoved kajenja zaenkrat izvaja le manjši del upravnikov plaž, a odziv obiskovalcev je pozitiven.

Monako je povsem prepovedal kajenje na vseh plažah v državi leta 2021. Prepoved se nanaša na navadne in elektronske cigarete. Prepovedi so se lotili tako, da ima vsaka izmed plaž poseben prostor, označen s tablami, kjer je mogoče kaditi, povsod drugod pa velja prepoved. "Vlada se je odločila, da bo kajenje prepovedano na vseh plažah v kneževini zaradi udobja obiskovalcev na plaži in zaradi zaščite okolja", se glasi najava novega ukrepa leta 2021.

Prepoved kajenja na plažah je v **Kaliforniji** v veljavi od leta 2019. Velja le za državne plaže, plaže, ki spadajo pod upravo mest pa se k prepovedi spodbuja. Ukrep prepovedi kajenja navadnih in elektronskih cigaret tako sedaj velja na več kot 60 plažah. Pri tem je zanimivo, da kalifornijski oddelek za javno zdravje v svojih smernicah za plaže brez tobaka priporoča, da se prepoved izvaja brez izjem, kajti: "izjeme, kot je določanje prostorov za kajenje, lahko zmedejo obiskovalce. Zaradi tega lahko mislijo, da je kajenje dovoljeno po celotnem parku ali plaži, tudi če je omejeno na določeno območje, in lahko omeji skladnost s pravilnikom."

Avstralska zvezna država Victoria ima prepoved kajenja urejen prostorsko in časovno. Na vseh nadzorovanih plažah je prepovedano kaditi med zastavami za reševanje življenj

in v obsegu 50 metrov od vsake zastave. Prepoved velja v času navzočnosti reševalca iz vode, ko je na mestu ena ali več rdeče-rumenih zastav. Reševalci nimajo vloge pri uveljavljanju prepovedi oziroma izrekanju kazni, lahko pa vsakega kadilca opomnijo na oznake «Kajenje prepovedano». Prepoved kajenja je zavezujoča, inšpektor lahko kršitelja oglobi s kaznijo približno 100 evrov.

Država Wales v Združenem kraljestvu ima štiri plaže s prepovedjo kajenja. Prepovedi so na povsem prostovoljni bazi, obiskovalci so zgolj s tablami, napisi in prek socialnih medijev opozorjeni, da gre za nekadilsko plažo. Poleg tega se lokalne šole redno lotevajo čistilnih akcij plaž in drugih podobnih ozaveščevalnih aktivnosti.

Raziskava o tem, kako so ljudje sprejeli omejitve kajenja

Raziskav o prepovedi kajenja na javnih krajih so redke, a v Španiji je bila izvedena raziskava, v kateri s se ukvarjali prav z omejitvijo kajenja na plažah. Agencija za javno zdravje iz Barcelone je leta 2021 opravilo raziskavo⁶ o vplivu uvedbe prepovedi kajenja na javnih plažah v Barceloni. Raziskava je obsegala prek 3700 intervjujev z obiskovalci plaž in večmesečno opazovanje obnašanja posameznikov na plaži in sicer pred in po uvedbi prepovedi kajenja. Rezultati raziskave so pokazali, da se je bistveno zmanjšalo število kadilcev pred in po implementaciji prepovedi kajenja na plaži. Glede na izsledke raziskave je bilo med obiskovalci plaž opaziti za 70 odstotkov manj kajenja. Raziskava je pokazala na dobro sprejet ukrep prepovedi kajenja na štirih barcelonskih plažah in je bila osnova za odločitev barcelonskih oblasti, da prepove kajenje na vseh desetih mestnih plažah.

Elektronske cigarete in vejpi

Ali je smiselno v omejitvah ali prepovedi kajenja na plaži vključiti tudi elektronske cigarete in vejpe? Prakse iz tujine so zelo različne in so do neke mere odvisne tudi od tega, kaj pravi zakonodaja, ki v državi omejuje kajenje oziroma kako je tam urejeno kajenje elektronskih cigaret. V Sloveniji je tako na primer v notranjih prostorih prepovedana uporaba tako konvencionalnih kot elektronskih cigaret.

Gledano s stališča odpadkov elektronske cigarete različnih vrst niso nič manjša težava kot konvencionalne cigarete, ravno obratno. Elektronske cigarete in vejpi so strupen odpadek, ki vsebuje več povsem različnih odpadkov – plastiko, nikotinske soli, škodljive kemikalije, elektronsko vezje in litijevo baterijo. Zaradi naštetega elektronske cigarete sodijo v posebne zaboje za zbiranje elektronskih odpadkov.

Kreativnost pri omejevanju cigaretnih ogorkov na plažah

V veliko pomoč pri zmanjševanju cigaretnih ogorkov sta nam lahko kreativnost in humor. V nadaljevanju navajamo nekaj kreativnih primerov, ki se izogibajo 'žuganju s prstom' in namesto tega problematiko naslavljajo in rešujejo lahkotneje in s humorjem.

Glasovalni pepelniki

Glasovalni pepelniki so smetnjaki za cigaretno ogorke, ki pa so več kot to – so tudi glasovalne skrinjice, v katere oddamo svoj glas z ogorkom. Vsaj ena od stranic je iz prozornega pleksija in 'rezultat' ankete je tako hitro viden. Vprašanja naj bodo humorna in iskriva.

Žepni pepelniki

Namen žepnih pepelnikov je preprost – kjerkoli se znajde kadilec, vedno ima s seboj priročen majhen žep, kamor spravi ogorke. Tudi v Smetumetu smo se lotili izdelave žepnih pepelnikov in naša verzija je iz odpadnih gasilskih cevi. Ne le, da odlično služijo svojemu namenu in so nepregorni, žepni pepelniki iz odpadnih gasilskih cevi opozarjajo tudi na dejstvo, da cigaretni ogorki lahko zanetijo požar v naravi.

Kampanje

Spodaj je nekaj primerov vizualij iz kampanj, ki ozaveščajo o škodljivosti cigaretnih ogor-
kov ali o prepovedi kajenja na plažah.

Razstava 5 bilijonov čikov

Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran 2023
in Slovenski etnografski muzej, Ljubljana 2024
Avtorici Maja Rijavac in Alenka Kreč Bricelj, Smetumet

KAJ LAHKO NAREDIŠ TI?

Ne meči ogorikov na tla.
Uporabi prenosni pepelnik,
Manj kadis, manj smeti.
Povej naprej o škodljivosti
ogretnih ogorikov.

WHAT CAN YOU DO?

Don't throw cigarette butts on the floor.
Use a portable ashtray.
The less you smoke, the less waste you make.
Tell others about the harmful effects of cigarette butts.

5 bilijonov ogorikov v tla. Ne meči ogorikov na tla.

Uporabi prenosni pepelnik,
Manj kadis, manj smeti.
Povej naprej o škodljivosti
ogretnih ogorikov.

WHAT CAN YOU DO?

Don't throw cigarette butts on the floor.
Use a portable ashtray.
The less you smoke, the less waste you make.
Tell others about the harmful effects of cigarette butts.

Prostori in Svetovna: Fotografije: Maja Rijavac, Alenka Kreč Bricelj. Smetumet. Piran 2023. Slovenski etnografski muzej, Ljubljana 2024.

Ključni ukrepi pri vzpostavitvi plaže brez cigaretnih ogorkov

Kako se torej lotiti uvedbe plaže brez cigaretnih ogorkov? Spodaj navajamo prve, ključne korake:

1. Odločitev za tip omejitve kajenja na plaži.

Kot smo pokazali v poglavju o praksah iz tujine, pristopi so zelo različni.

Kajenje na plaži se lahko povsem prepove ali pa se odredi posebna mesta, opremljena s pepelniki, kjer je kajenje še vedno dovoljeno. Posebna rešitev so tudi prenosni pepelniki, ki jih kadilci prinesejo s seboj ali si jih izposodijo na vstopu na plažo.

Odločiti se je potrebno za prostovoljno omejitev kajenja (dogovor o nekajenju, pri katerem se obiskovalce zgolj ozavešča) ali za prepoved (določene so kazni in izvajalci nadzorujejo spoštovanje ukrepov).

Tu je še odločitev za prepoved kajenja konvencionalnih cigaret in/ali tudi elektronskih cigaret.

Če se za vaše okolje zdi popolna prepoved ali omejitev kajenja preveč radikalen korak, predlagamo, da se uvede postopna prepoved ali omejitev. To v praksi izgleda tako, da se določi prehodno obdobje, ko se obiskovalce plaže zgolj ozavešča o škodljivosti ogorkov in se jih naproša, da ogorkov ne odlagajo na plaži oziroma v naravi. Po preteku prehodnega obdobja se sprejme odlok, kjer se plažo ali del plaže razglasi za prostor brez cigaret.

2. Sprejetje občinskega odloka, ki omejuje ali prepoveduje kajenje na vseh plažah ali samo na določeni plaži.

3. Označevanje območja:

Jasno označite območje plaže, kjer je kajenje omejeno ali prepovedano. Uporabite opozorilne table, klopi ali druge vizualne pripomočke, ki bodo obiskovalcem jasno sporočali omejitve ali prepoved kajenja.

4. Informiranje:

Obvestite obiskovalce o omejitvi ali prepovedi kajenja na plaži. To lahko storite s postavitvijo informacijskih panojev na vhodih na plažo in na drugih vidnih mestih. Poleg tega lahko informacije delite tudi prek spletnih strani in družbenih medijev. Bodite kreativni.

5. Spremljanje in izvajanje:

Če gre za prepoved kajenja zagotovite, da se prepoved kajenja na plaži dosledno izvaja. Redno spremljajte območje in ukrepajte proti tistim, ki kršijo prepoved. Tudi če gre za prostovoljni dogovor o nekajenju na plaži, ga je treba ves čas komunicirati z meščani in obiskovalci.

6. Promocija ekologije in zdravja:

Ukrep prepovedi ali omejitve kajenja na plažah je tek na dolge proge in zahteva konsistentno komuniciranje z javnostjo in spodbujanje sodelovanja. Kaj so primeri tega? Spodbujajte ekološko vedenje in zdrav način življenja ter aktivnosti na plaži, ki ne vključujejo kajenja. Povezujte se z organizacijami, ki promovirajo zdravo okolje ali zdrav življenjski slog. Komunicirajte pomen ukrepa omejitve ali prepovedi kajenja na plaži redno in z zgledom. Pomembno je, da se pri vzpostavitvi plaže z omejitvijo ali prepovedjo kajenja osredotočite predvsem na ozaveščanje. Komuniciranje razloga za odlok je pri tem ključno.

**Prihodnost je že tu, le da ni enakomerno porazdeljena.
W. Gibson**

Viri:

https://nijz.si/wp-content/uploads/2021/04/izpostavljenost_tobacnemu_dimu.pdf

<https://monacolife.net/monaco-bans-smoking-and-vaping-on-beaches/>

<https://link.springer.com/article/10.1186/s43591-022-00050-2>

<https://www.cdph.ca.gov/Programs/CCDPHP/DCDIC/CTCB/CDPH%20Document%20Library/Community/EducationalMaterials/5-5-3Smoke-freeParksBeachesFactsheet.pdf>

<https://www.theportugalnews.com/news/2023-06-11/beach-smoking-ban-met-with-positive-reactions/78466>

<https://www.health.vic.gov.au/tobacco-reform/patrolled-beaches-smoke-free-and-vape-free>

<https://www.health.vic.gov.au/tobacco-reform/patrolled-beaches-smoke-free-and-vape-free>

<https://ash.wales/campaign/beaches/>

<https://tobaccocontrol.bmj.com/content/early/2023/07/03/tc-2022-057873.info>

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2697937/>

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3088407/>

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3088460/>

https://tobaccocontrol.bmj.com/content/20/Suppl_1/i25

[https://www.thelancet.com/journals/lanres/article/PIIS2213-2600\(22\)00187-4/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanres/article/PIIS2213-2600(22)00187-4/fulltext)

<https://time.com/6293772/disposable-vapes-plastic-waste/>

<https://www.euronews.com/green/2023/08/01/planet-of-the-vapes-how-big-a-problem-are-e-cigarettes-and-where-can-they-be-recycled>

